

Szöveg: **Harmath-Gyetvay Enikő**
Fotó: **Kravár Ágnes, Csernyus Bence**

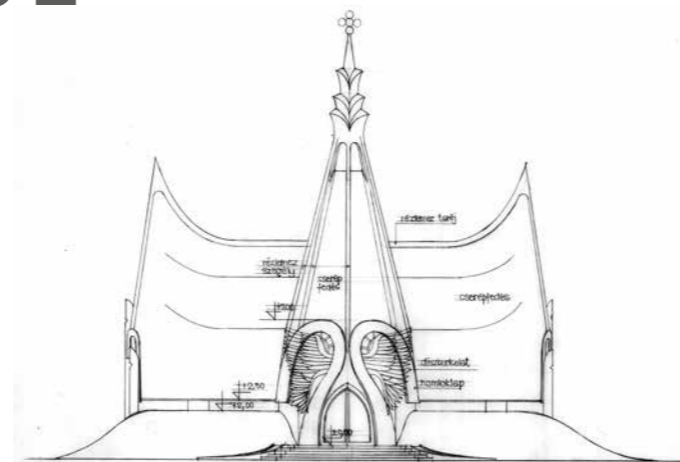
Makovecz Imre születésének 80. évfordulóján a Magyar Kormány határozatban rögzítette, hogy a Mester életműve olyan kulturális és nemzeti értéket képvisel, melynek megóvása és gondozása, a jövő nemzedékekkel való megismertetése kiemelten fontos és szükséges feladat. Ennek eszköze a kiemelkedő alkotások műemlékké nyilvánítása, épületek korszerűsítése és felújítása, valamint a meg nem épült tervek megvalósítása. Az életmű gondozásáról 2015-ben megjelent Kormányhatározatnak köszönhetően az elmúlt évek során közel harminc, Makovecz Imre által tervezett épület felújítása, megépítése kezdődhetett meg. Cikkünkben a megújuló épületek sorából a siófoki evangélikus templom sorsát mutatjuk be, a tervezésben és építésben jelen lévő visszaemlékezései alapján.

EGYETÉRTÉSBŐL SZÜLETETT

A siófoki evangélikus templom

Építészet: **Makovecz Imre** (1986–1990)
Felújítás tervezője: **Kravár Ágnes** (2017–2021)

Homlokzat. Makovecz Imre rajza

„A siófoki evangélikus templom története Józsa Márton ev. lelkészről, a Vincze családról és a 70-es, 80-as évekről szól, valamint arról, hogy még az Egyházon belül se olyan könnyű. Józsa Márton kisegítő öreg pap szolgált a siófoki szórványgyülekezetet. Siófokon akkor már megépült az új zsinagóga a nyári vendégek követelésének megfelelően, s még egy új templom. Józsa Márton a jóindulatú tanácselnöknel elintézte, hogy az evangélikusok is ingyen kapjanak helyet templomuk számára.

Pénz nem volt, de az a ház, melynek egy kicsiny szobáját lakta J. M., az evangélikusoké volt.

A ház árából lett volna a templom. A Vincze család megvette a házat, de a pap benmaradhatott addig, amíg a paplak is elkészül.

Az egyházon belüli küzdelmes engedélyeztetési küszködés után elkezdődött az építés, a gyűjtés további pénzre.

A jó finn kapcsolatokon keresztül Oulu gyülekezetének nagy ajándéka, a teljes faanyagmennyiség is megérkezett. Józsa Márton a vármhatóságnál elérte, hogy az akkori állam nem terhelte meg az ajándékért luxusszámmal és adóval.

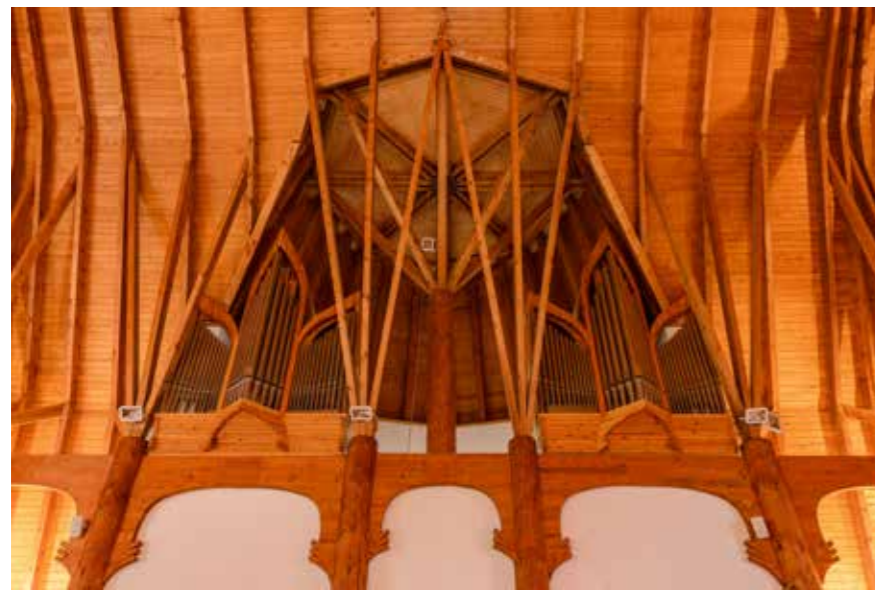
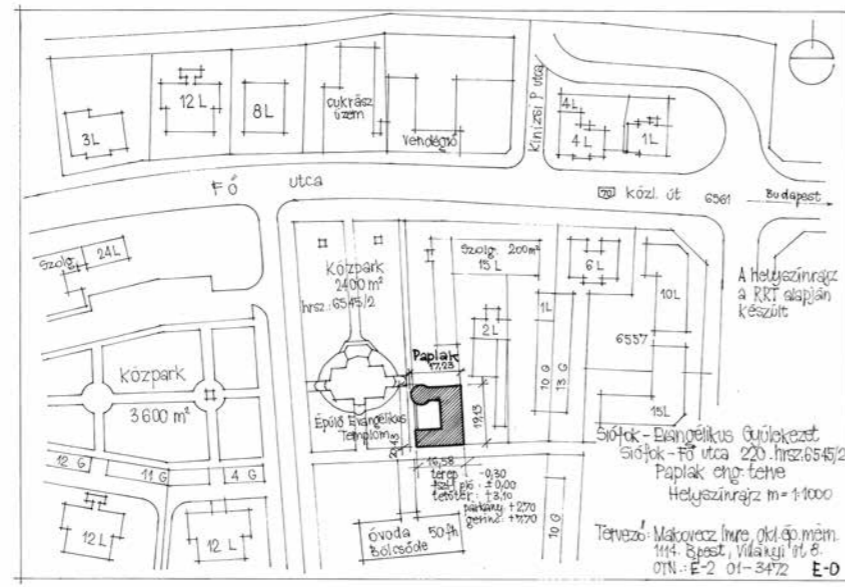
Hála az intelligens munkásoknak, Józsa Mártonnak és hűséges segítőinek, a templom elkészült. Azóta is zarándokhelye nyaralóknak, utazóknak, építészeknek, és nem utolsósorban Isten embereinek.

Marci bácsi már odaát van. Zselyken, Besztercén, Ungváron, Celldömölkön, Siófokon át az Úrnál lakozik. Áldás emlékére.”

Makovecz Imre¹

Helyszínrajz ▶

Minden elbeszélő, aki jelen volt a templom tervezése és építése során, egy csodálatos, minden felmerülő nehézség ellenére felemelő építéselményről mesél, mely itt a földön a legalkalmasabb emberek találkozásának, és tisztelettel-szeretettel teli együtt munkálkodásának köszönhető.

Az építkezés motorja Józsa Márton nyugdíjazott evangélikus lelkész volt, aki 1985-ben érkezett Siófokra, keresztfiát, Fabiny Tamást helyettesíteni. Fabiny Tamás segédlelkész az év júniusában tájé-

koztatta dr. Káldy Zoltán püspököt arról, hogy a siófoki Városi Tanács telket kínált a helyi evangélikus gyülekezet számára, templomépítés céljából. Józsa Márton tudott a templomépítési tervekről, de fel-

sem merült benne, hogy ő maga fogja felépíteni Makovecz Imre első templomát, mígnem 1985. október 31-én egyeztetésre nem hívta dr. Gáti István tanácselnök a templomépítéssel kapcsolatban.

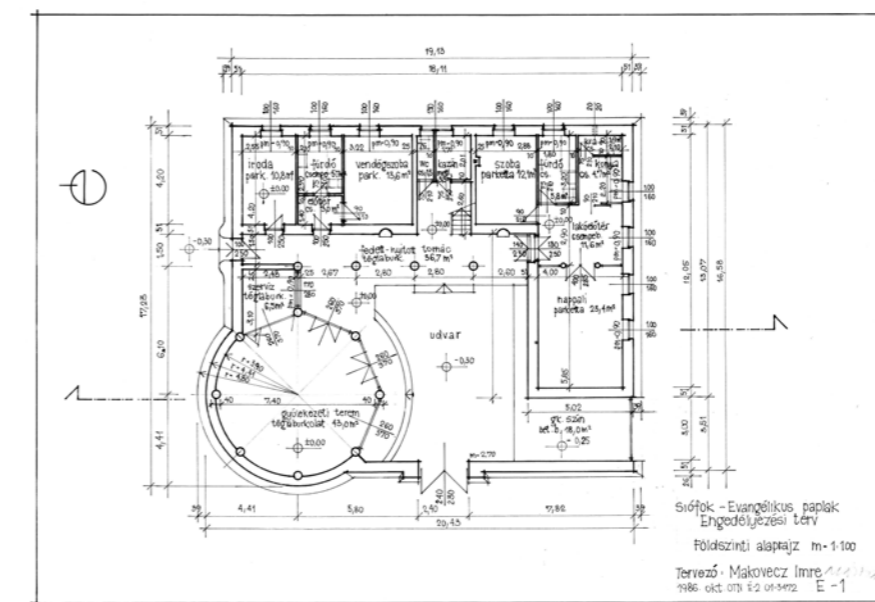
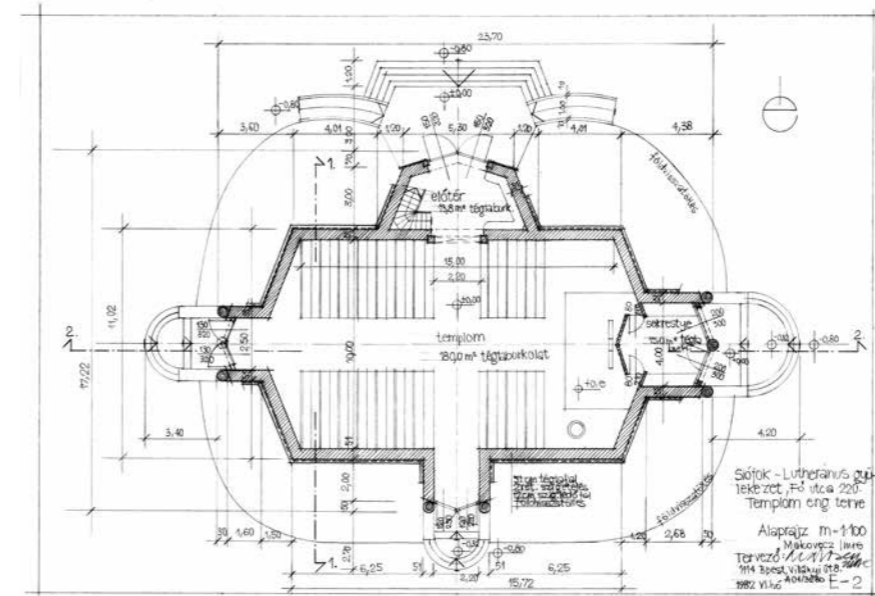
Az ezt követő néhány év eseményeit, a tervezéstől a templomszentelésig napról napra feljegyezte az idős lelkész. A jegyzeteket, Józsa Márton történelmi fordulatokban gazdag élettörténetével együtt, keresztfia adta közre, egy, a templomszentelésére kiadott kötetben.² Józsa Márton naplóbejegyzéseiben név szerint megemlékezik az építési munkák minden egyes önkéntes segítőtjéről, legyen szó árokásásról, vagy építőanyag-adományokról. Részletesen leírja Makovecz Imrével és közvetlen munkatársával, Várlaki Erzsébettel való találkozásait, beszélgetéseiket, a tervező áldozatvállalásait az együttműködés során.

Makovecz Imrét a tanácselnök ajánlotta Józsa Márton figyelmébe, aki habozás nélkül találkozót kért az építészről. Bár a tervezésre szűkös volt a határidő, Makovecz elvállalta a tervek elkészítését. Az építkezés megkezdése mégis hosszú időn át váratott magára, annak ellenére, hogy Siófok testvérvárosának, Oulu gyülekezetének esperese komoly anyagi támogatást ajánlott fel a templom építésére. A helyi egyházi titkár ugyanis indokolatlannak és szükségtelennek tartotta, hogy a siófoki evangélikus gyülekezet templomot és paplakot építsen, és komolyan hátráltatta az építkezés megkezdéséhez szükséges ügyintézt. Így történhetett meg, hogy miután dr. Káldy Zoltán püspök 1985 decemberében megadta az engedélyt a templomépítésre, az Egyházi Hivatal csak 1986 augusztusában adta ki az építéshez szükséges elvi engedélyt. Az engedélyre várva Józsa Márton elbizonytalanodott, hogy érde-

² Fabiny Tamás: ...hogyan neki szent házat építs... – Józsa Márton és a siófoki templom.

A siófoki evangélikus templom

◀ Templom és paplak földszinti alaprajzai

Tervezés és építés: 1986–1990

Tervező: **Makovecz Imre**

Szerkesztette: **Várlaki Erzsébet**

Belsőépítész: **Mezei Gábor**

Feltámadott Krisztus szobra: **Péterfy László**

Felújítás (tervezés és kivitelezés): 2017–2021

Felelős tervező: **Kravár Ágnes**

Építész munkatárs: **Tóth Márton, Kis Bálint**

Műemléki szaktervező: **dr. Szűcs Endre**

Műemléki munkatárs: **Szepesi Ákos**

Statikus tervező: **Bősze Béla**

Faanyagvédelmi szakértő: **Nyáry Péter**

Faszerkezeti szakértő: **Zólmay Miklós**

Farestaurátor szakértő: **Fabók Balázs**

Orgonahangszer szakértő: **Pour László**

Gépész tervező: **Szalóky László**

Elektromos tervező: **Sándor Dávid**

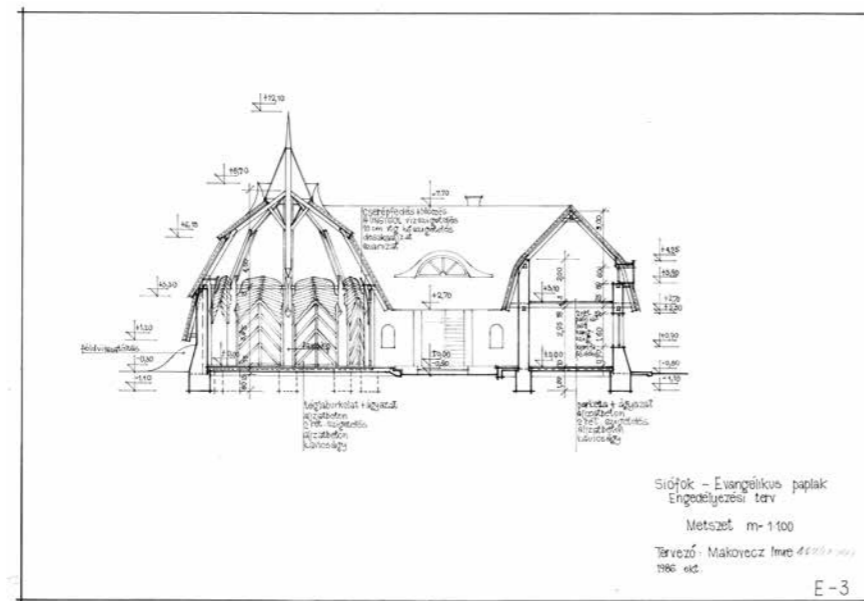
Külső közmű tervező: **Bévérdi Béla**

Metszet, paplak ▶

mes-e további tervezést megrendelni, ha végül mégsem tudnak építkezni. Makovecz Imre azonban annyira fontosnak tartotta ezt a feladatot, hogy vállalta, ha nem érzik meg az engedély, nem tart igényt a tervezési díjra.

Így aztán elkészültek a templom és a paplak tervei. A gyülekezet ingyen megkapta a templom telkét, megvásárolta a mellette lévőt a paplak számára, és megkezdődtek az alapozási munkák. Eközben számos egyeztetés zajlott a templom terveinek egyszerűsítéséről, s miután a tervek véglegessé váltak, 1987 augusztusában megtörtént az alapkőletétel. A finn testvérváros gyülekezete az anyagi támogatáson túl vállalta, hogy a templom építéséhez szükséges faanyagot

Siófok - Evangélikus paplak
Engedélyezési terv
Metszet m-1:100
Tervező: Makovecz Imre 1987. évi
1986. évi

E-3

ajándékba adja a siófoki evangélikusoknak, akiknek csupán a szállítás költségét kell állniuk – utóbb kiderült, hogy az ouliak ezt a terhet is levették építkező testvéreik válláról.

Józsa Márton maga felügyelte az építkezést. Volt ebben már gyakorlata: számos egyházi épületet épített fel szolgálata során. Rendszeresen konzultált Makovecz Imrével, akár telefonon, akár

személyes találkozások során. A napi munkát minden reggel imával és énekel indította el a munkások körében, az építkezésen felállított tábortól oltárnál. Megtalálta azokat az embereket, akikkel áldássá vált a közös munka. És akik szívvel vettek részt ebben a munkában, az eredményt mindig a maguk érdekei elé helyezve. Akadtak persze nehézségek, voltak olyan kivitelező brigádok, amelyek

▲ Szárnyelemek rekonstrukciója

feladták a munkát, olyan mesterek, akik végül nem teljesítettek. Mindez megtörtént egy időre az építkezés lendületét, így az eredetileg tervezett 1989. decemberi avatás dátuma 1990 júniusára tolódott. Ám Józsa Márton mindvégig azt tartotta szem előtt, amiért hálát lehetett adni.

A templom formájában és belső ornamentikájában az északi fatemplomokat idézi – talán a finn segítség előtti tisztelgésnént. A kelet-nyugati tengelyű épülettömeg az eredeti tervek szerint két saroktoronnyal zárult volna le a két végén, az északi bejárat fölé emelkedő mérete-sebb harangtoronnyal, a tornyokon Zsolnay-díszekkel. A számos egyeztetés során, mely a templom egyszerűsítésére, az építési költségek csökkentésére irányult, a két oldalsó torony lekerült a tervekről – ám az égbé törő hangsúlyt megtartva a gerinc felcsúcsosodik az épület két végén. A szintén sokat kifogásolt, négy égtáj felé nyíló négy bejárat viszont a tervező szándékai szerint megmaradhatott. Ezt azért tartotta fontosnak Makovecz Imre, mert a hosszú távú városfejlesztési tervek alapján várható volt, hogy a területnek új feltárlási irányai lesznek, amelyekre az épületnek reagálnia kell.

A templom belső terében a fa dominál: a falazattal egybeépített gömbfák tartják a feje tetejére fordított bárkát idéző tetőszerkezetet. A rejtett bevilágító ablakok, melyek az épített fal és a mélyen lenyúló eresz közötti hasítékon engedik be a fényt, azt az érzetet keltik, hogy a tető lebeg. A berendezést Mezei Gábor tervezte, s az épületfához hasonlóan Finnországban készült el. Az oltár fölött Péterfy László szobra, a Feltámadott Krisztus uralja a teret. Bár a gyülekezet az építkezés idején ígéretet kapott, hogy ajándékba kapnak egy orgonát, ez utóbbi végül csak 2003-ban készült el, Pour László orgonaépítő tervei alapján – tökéletes formai összhangban a Makovecz Imre által tervezett térrel, és a Mezei Gábor által tervezett berendezéssel.

A lelkeszlak és gyülekezeti terem a templomépítés dandárja után következett, már egy sokkal nyugodtabb történelmi időben, rendezettebb körülmények között. Emiatt sokkal kevesebb szó is esik róla. Az 1992-ben átadott együttes egy L alakúra tervezett lakóházból és egy kör alaprajzú, kupolás, felülvilágításos gyülekezeti teremből áll, épített kerítésével zárt egységet alkotva, közvetlenül a

templom szomszédságában. A lelkeszlak lakóterein túl egy iroda, egy vendégszoba, és szállásrész került az épületbe.

Siófok élete a rendszerváltozás óta megváltozott. Igaz, ma is meghatározó a turizmus szerepe, ám az egykori két Németország lakóinak már nincs szükségük Siófokra ahhoz, hogy találkozzanak. Míg egykor Józsa Márton kénytelen volt azzal érvelni az egyházi titkárnak, hogy a „gyülekezeti idegenforgalom” megkívánja a templomot, mára megtöltik a siófoki evangélikusok is. A templom a Makovecz Imre életművét támogató Kormányhatározat megjelenésekor felkerült az első ütemben támogatott épületek listájára. Ekkor megismétlődött az, ami az építéskor: a megfelelő emberek kerültek a megfelelő helyre az arra alkalmas időben. A felújítás terveit Kravár Ágnes Ybl-díjas építész, Makovecz Imre tanítványa vállalta, aki egykor Várlaki Erzsébet mellett üve volt szemtanúja a tervek szerkesztésének. A munkákat lankadatlan figyelemmel és lelkesedéssel kísérte és szervezte Lampért Gábor lelkeszlak Siófokon. Lampért Gábor már a Kormányhatározat megjelenése előtt számos felújítást végzett el a gondjaira bízott templomon és lelkeszla-

▲ Oszlop ideiglenes felfüggesztése

kon – ezek közül a legfontosabb talán a nyílászárók korszerűsítése volt, mely egyúttal energetikai előnyökkel is járt.

A Kormányhatározat keretében megvalósuló felújítás a legfontosabb feladatok felméréseivel kezdődött. A roncsolásmentes faanyagvizsgálat során az derült ki, hogy a faszervezetek közel harminc év után is tökéletes állapotúak, így azok nem igényelnek beavatkozást. A belső terekben így két fő feladat adódott: a tönkrement padlófűtés korszerűsítése, és a megkopott téglapadló cseréje. A külső részeken komolyabb munkák váltak szükségessé: a templomot körülölelő dombra leeső csapadékvíz elvezetésének megoldása, az északi torony arcot formáló szárnyainak felújítása és esetleges újragyártása, valamint a négy kapu felújítása is.

A dombot alkotó földfeltöltés közel az eresztől nélküli cserépfedés aláig fut fel, a templom falait körülveve. A vízelve-

zés korábbi nem megfelelő kialakítása miatt a tetőről érkező víz idővel erodálni kezdte a dombot. A felújítás során betonozott folyóka került a templom tetővégződéseinek nyomvonala alá, melyből a csapadékvíz a rézsűbe rejtett víznyelők vezeték el a közműhálózatba bekötve. Ezzel egy ütemben az épület körüli előlépcsők is megújultak, a kapuk két oldalán pedig a földfeltöltéssel azonos geometriájú kis támfalak épültek az erózió megakadályozására. Az időjárásnak kitett faszárnyak „tol-lai” elvékonyodtak, szükséges volt azok cseréje. A szárnyak szétszedését és az elemek újragyártását Wittmann Ildikó restaurátor végezte el. A négy bejárati ajtó esetében kérdéses volt, hogy újra kell-e gyártani őket, vagy elegendő felújítani, de a számos alkalommal újrakent, elvetemedett szerkezetek cseréjére szorultak. A belső tér járófelületét eredetileg padlástéglával burkolták. Az építés idején ez volt az egyetlen hasonló karakterű rendelkezésre álló anyag, ám ennek kopásállósága nem volt megfelelő egy ilyen kitettségi helyen. A felújítás során ezért klinkerre cserélték a padlástéglát. A padlófűtés szakaszolhatóan készült újra, így meghibásodás esetén nem a teljes rendszer fog leállni, mint az eredeti fűtés esetében. A padlófűtéshez szükséges hő tálazszondák biztosítják, melyeknek gépészete a lelkészlak garázsába került be.

A burkolat- és padlófűtés felújítása során nem várt problémával szembesültek a tervezők. A padló megbontása során kiderült, hogy a fallal egybeépített gömb-

▲ Korhadt oszloprészek kiváltása

fa oszlopok aljzatbeton alatti részei korhadásnak indultak. Ez egyrészt költségnövekedést okozott, másrészt komoly tervezési feladatot jelentett: meg kellett oldani a korhadt részek kiváltását, illetve a kiváltás megvalósításának idejére az oszlopok terheinek átvitelét. A megoldást végül Kravár Ágnes és Tóth Tibor építészek, valamint Pongor László és Bösze Béla statikusok Simon Péter statikussal konzultálva tervezték meg – utóbbi szakember a zalaszentláslói faluház hasonló problémáját oldotta meg sikeresen korábban. Minden egyes faoszlop padozat alatti részét kifűrészték, és acélszerelvényekkel helyettesítették. Amíg a kivitelező ezt a munkát elvégezte, az oszlopokat a mögöttük lévő téglafalazat tetejére terheltek ideiglenesen, így a szerkezet elmozdulása nélkül sikerült megvalósítani a kiváltást. A felújítási munkák utolsó eleme éppen most zajlik: nemrég szétszerelték az orgonát, ami megtisztítva újra elfoglalja majd helyét a karzaton.

Vannak még kisebb-nagyobb feladatok, hogy újra teljes fényében ragyogjon Makovecz Imre első megépült temploma. Ilyen a karzat ajtajának vagy a bejárathoz vezető kis kapaszkodó lépcsőkorlátoknak az elkészítése, illetve a cserépfedés letisztítása. A gyülekezet így is örömmel vette birtokba az immár felújított és fűtött templomot. Ha pedig az orgona is a helyére kerül, koncerteknek is újra helyet adhat az épület, amely 2014 óta országos műemléki védelem alatt áll.

„TI MAGATOK IS, MINT ÉLŐ KÖVEK, ÉPÜLJETEK FEL LELKI HÁZZÁ”

A SIÓFOKI EVANGÉLIKUS TEMPLOM ÉPÍTÉSÉNEK TÖRTÉNETE

Harmath-Gyetvay Enikő | Fotó: dr. Fabiny Tamás – archív

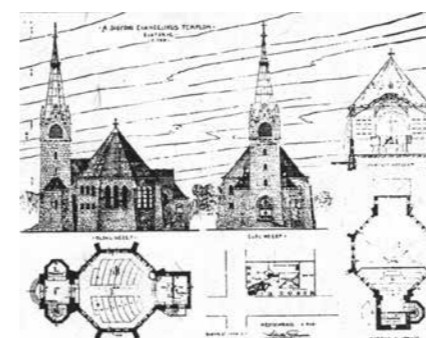

A siófoki evangélikus templom felújítása kapcsán dr. Fabiny Tamással, a Magyarországi Evangélikus Egyház elnök-püspökével beszélgettünk. Az egykor Siófokon szolgáló lelkész keresztapjáról, Józsa Mártonról, a siófoki templomépítő közösségről, és Makovecz Imre helyi szerepvállalásáról mesélt nekünk.

► Milyen volt az élet Siófokon a nyolcvanas években?

1982-ben kerültem Siófokra, segédlelkésznek. Jellemző az akkori viszonyokra, hogy amikor augusztus végén felszentelték, akkor tudtam meg, hogy szeptember 1-től hova kerülök. Emlékszem, édesanyámmal mentünk a Trabanttal, két bőrönddel mindössze. A hívek egy szép villában fogadtak, ami a gyülekezet épülete volt. Én megkérdeztem, hogy a templomot meg lehet-e nézni. Ők megvisszakérdeztek: „Milyen templomot? Ez a templom.” A villaépület két összenyitott szobája volt a gyülekezeti terem, és mellette volt egy kis lakás, meg az özvegy papné lakrész. Katolikus templom volt, és a reformátusoknak is volt egy kicsi templomuk. Azért az érdekes volt, hogy Siófok nyaralóvárosként egy kicsit lehetőséget adott abban a rendszerben a rejtőzködő embereknek. Ők a saját falujukban nem mertek templomba menni, viszont itt a nyaralás alatt eljöttek, mert itt nem ismerték őket. Rengeteg NDK-turista volt, a magyarok meg SZOT-beutalóval jöttek, bár ekkoriban már voltak próbálkozások, hogy egy-két elegánsabb szállodával kitűnjön a település. Én magam mindenesetre októbertől májusig szerettem igazán ott lenni, olyankor nagyon nyugodt, csendes kis város volt.

▼ Sándy Gyula vázlatterve

▲ 1985 pünkösdhétfőjén Kiss János gondnokkal és feleségével az új templom megálmodott helyén

► Mikor született meg a templomépítési szándék?

Amikor odakerültem 1982-ben, és kiderült, hogy nincs templom, utánanéztem, hogy volt-e bármikor terve a gyülekezetnek arra, hogy építkezzen. Találtam is egy vázlattervet, amit Sándy Gyula készített, de nem valósult meg. Ellentétben Enying templomával, amit szintén Sándy tervezett. Szórványként az a település is hozzám tartozott, bár ott nem igazán voltak evangélikusok. Tréfáltunk is, hogy mennyire jó lenne egyszerűen átvinni egy az egyben Siófokra, ahol viszont egyre nőtt a gyülekezet – sokan költöztek be Somogy megyéből és az ország távolabbi részeiről is. De tény, hogy a turisták nélkül nem épült volna meg a templom. Ekkoriban már előbújt a szocializmusnak ez a kapitalizmus felé kacsingató arca, hogy próbáljuk idecsalogatni a turistákat, és ha jönnek a németek vagy a skandinávok, akik evangélikusok, akkor vélhetően keresni fogják a templomot. De az egész templomépítésnek az elindulását én 1985 pünkösdjéhez kötöm. Pünkösdhétfő akkor még nem volt munkaszüneti

nap, de tartottunk istentiszteletet. Bejött a templomba két kaposvári tervező, aki a városrendezést volt hivatott csinálni. Elmondták, hogy az az ötletük, hogy a szemben lévő parkban jó helye lenne egy templomnak. Rögtön az istentisztelet végén át is sétáltunk a parkba a gondnokkal és a feleségével, a hívek pedig megvárták, amíg visszaérünk. Akkor mondtuk ki először: lehet, hogy lesz templomunk. Csak a városrendezést készítő mérnökök jóindulatán múlt, hogy józan megfontolásból azt mondták: egy Siófok jellegű városban helye van egy evangélikus templomnak.

► A templom megvalósulásához végül komoly finn segítség érkezett. Hogyan alakult ki velük ez a segítő kapcsolat?

Még 1983 környékén érkezett egy delegáció Ouluból, Siófok finn testvérvárosából. A küldöttség tagjai között – ez Magyarországon elképzelhetetlen lett volna akkoriban – volt egy lelkész is, aki ráadásul tudott magyarul, mert itt tanult a hatvanas-hetvenes években ösztöndíjjal. Ők kérték, hogy találkozhassanak a siófoki

BORN OUT OF UNITY – THE LUTHERAN CHURCH OF SIÓFOK

Thanks to the Government Resolution on the care of Imre Makovecz's oeuvre, published in 2015, the renovation or construction of nearly thirty buildings designed by Imre Makovecz has begun in recent years. Our article presents the fate of the Lutheran Church of Siófok, one of the buildings selected for renovation. Renovation works under the Government Decision began with the evaluation of the most important tasks. Non-destructive testing revealed that the wooden structures were in perfect condition even after almost thirty years, and they did not require any intervention. However, more serious work was required on the exterior, including the drainage of rainwater falling on the church hill, the renovation and possible remanufacturing of the wings of the north tower and the renovation of all four gates.

❖ ❖ ❖

"MAY YOU BE THE LIVING STONE USED FOR BUILDING A HOUSE FOR THE SOUL"
– THE STORY OF THE CONSTRUCTION OF THE LUTHERAN CHURCH IN SIÓFOK

We met with Dr Tamás Fabiny, Presiding Bishop of the Hungarian Lutheran Church, to talk about the renovation of the Lutheran Church in Siófok. The pastor, who had once been delegated to Siófok, told us about his godfather, Márton Józsa, about the local community behind the building project and the activity of Imre Makovecz in Siófok.

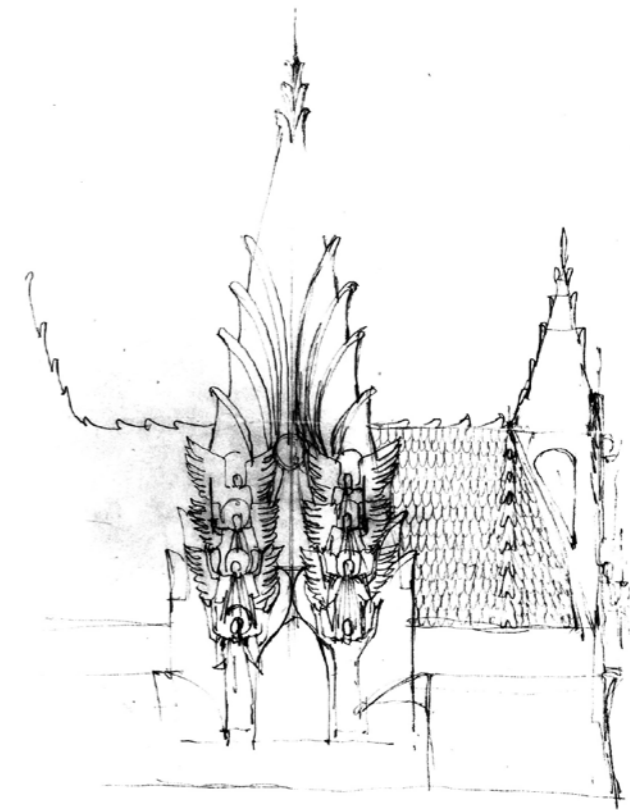
lelkéssel, úgyhogy a tanácselnök engem is elhívott a megbeszélésükre. Szerintem a városvezetés akkor értette meg, hogy a nagyon kedvelt finnek evangélikusok. Az is lehet, hogy ők már akkor bogarat ültettek a tanácselnök fülébe, hogy ha templomépités lesz, a finnekre lehet számítani. Aztán jött 1985 nyara, amikor a városrendezés során kijelölték a templom helyét. Annak az évnek az őszén a Lutheránus Világszövetség ösztöndíjával elkerültem Amerikába. Azzal a püspöki feltétellel mehettem el, hogy meg kellett szerveznem a helyettesítésemet. Ekkor hívtam fel a keresztapámat, Józsa Márton, aki akkor ment nyugdíjba Celldömölkön, hogy eljönne-e Siófokra. Én már Amerikában voltam, amikor édesapám írt egy levelet az oului gyülekezet vezetőinek a nevemben, Józsa Mártonnal is egyeztetve, hogy nincsen-e mód arra, hogy a finn egyház valamilyen módon támogassa a templomépitésünket. Csodák csodája, postafordultával pozitív válasz jött, hogy igen, ez egy olyan nemes ügy, amire készek akár nagyobb összeget is, vagy akár finn épületfát felajánlani. Akkor, a magyar körülmények között óriási ajándék volt, hogy felajánlották ezt a nagyon jó minőségű fát. És ezzel, hogy az ígéretet megkaptuk, tulajdonképpen megkezdődött a tervezés. Akkor még nem tudtuk, hogy Makovecz Imre lesz a tervező, de azt már igen, hogy templomot építünk.

► **Hogy lett Makovecz Imre a tervező?**

Tulajdonképpen a tanácselnök, dr. Gáti István ajánlotta, hogy ha már Siófok templomot épít, akkor neves építészben gondolkozzanak. Érdekes módon Makovecz akkor ott nem tűnt *persona non grata*-nak. Lehet, hogy a templomépités külföldi kapcsolata tette lehetővé, hogy meg lehetett őt bízni... Mindenesetre Marci bácsi ismerte már egy-két vidéki épületét, Sárospatakon a Művelődés Házát, és tetszett neki az ötlet, hogy Makovecz tervezhetné a templomot. És akkor jött a legendás történet, hogy Makovecz Imre és Várlaki Erzsébet meglátogatta Józsa Márton Siófokon. Ő elmondta, hogy lesz lehetőségünk templomot építeni, talán a finnek is segítenek, és a magyar egyház is

mellé áll. Csak egy baj van, a döntéshozáshoz nagyon hamar kellene egy vázlat-tervet csinálni. Kérdezte Makovecz, hogy mikorra. Hát, a jövő hétre. Erre mondja Makovecz, hogy ez komolytalan, jöjjön Erzsike, induljunk el. Józsa Márton meg, csak hogy húzza az időt, hogy ne veszítse el ezt az ígéretes embert, magyarázni kezdett: „Várjon, Építész úr” – mindig így hívta, ő meg Marci bácsit Tiszteletes úrnak. „Én úgy gondolom, hogy az önök hivatása meg az én hivatásom között sok hasonlóság van. Mi is sokszor küzdünk az igével, ha prédikálni kell, gondolkodunk, és nem jut

▲ Makovecz Imre vázlata

eszünkbe semmi mondanó. Aztán egyszer csak egész váratlanul, magunk sem tudjuk, hogyan, mintha villámlás érne, egyszerre megvilágosodik minden, és készen van a prédikáció. Háttha magunknál is így van, építészeknél.” Makovecz erre azt mondta: „Tudja mit? Gondolkodom rajta.” És egy hét múlva jelentkezett azzal, hogy: „Tiszteletes úr, villámlott.” Így indult az egész.

► **Mennyire tudta nyomon követni Amerikából a tervezést és az építkezést?**

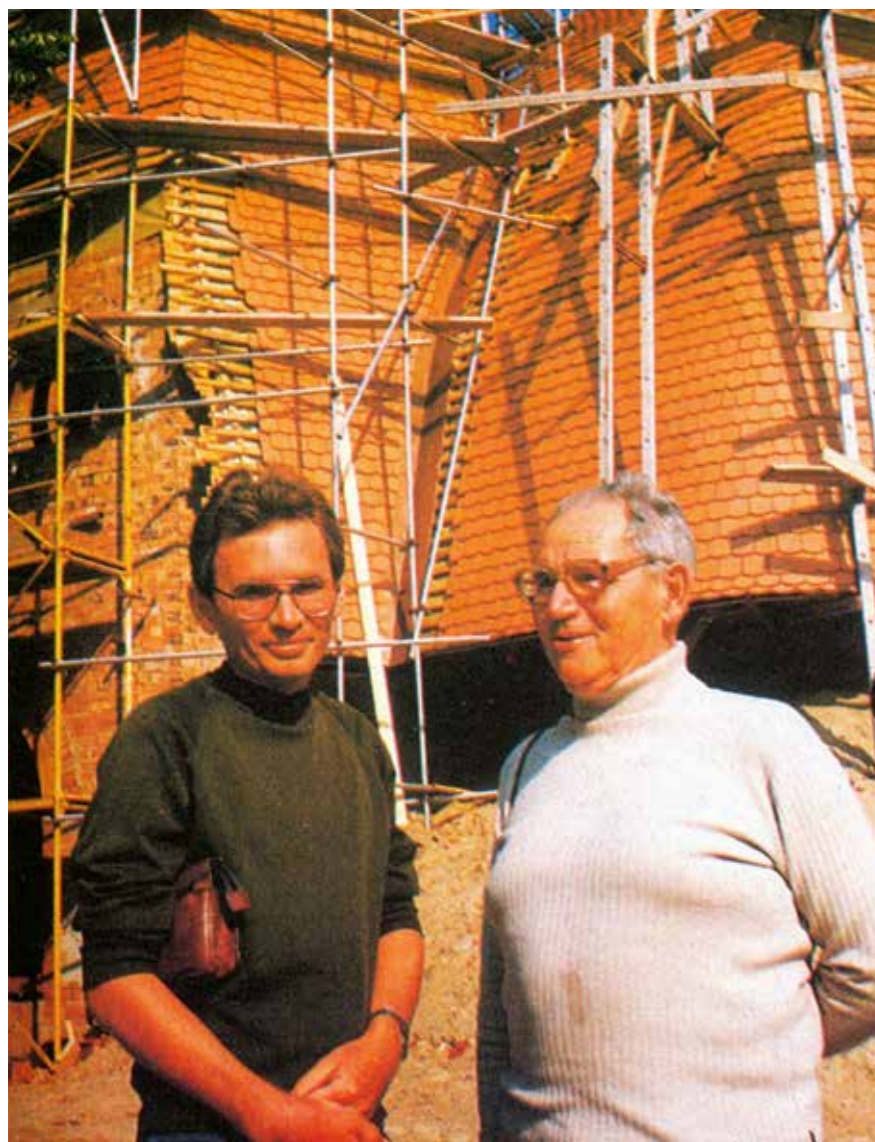
Tekintettel arra, hogy állandó kapcsolatban voltam a keresztapámmal, naprakész tájékoztatást kaptam mindenről. 1986 nyarán, amikor hazajöttem, a folyamat már visszafordíthatatlan volt. Ez azért is bírt rendkívüli jelentőséggel, mert időközben Káldy püspök súlyosan megbetegedett. Ha az előkészületek nincsenek ilyen szinten, akkor az ő kiesése mindent boríthatott volna. Mivel csak 1987 elején helyeztek át Kőbányára, 86 őszét és telét együtt töltötük Marci bácsival. Rengeteget beszélgettünk, ekkor kértem meg, hogy magnóra felvehessem, amiket mesél, mert nagyon jó mesélőkéje volt. Ez a 10-20 órányi hangfelvétel és az építési naplók, amiket úgy vezetett Marci bácsi, mint egy szerzetes, voltak az alapjai a könyvnek, amit a templom felszentelésére adtunk ki. És bár eljöttem Siófokról, az építkezést szívügyemnek tekintettem. Rengeteg cikket írtam, műsorokat készítettem, adománygyűjtő leveleket írtam külföldi címekre, gyakran visszajártam. Az alapkövetéltre 1987. augusztus 15-én került sor.

▲ Makovecz Imre és Józsa Márton

1 Fabiny Tamás: ...hogyan néki szent házat épít... Józsa Márton és a siófoki templom. 2., bővített kiadás. Luther Kiadó, Budapest, 2010.

▲ Józsa Márton templomépitő lelkész

◀ Jáki András gyülekezeti felügyelő és Józsa Márton lelkész

lóban, a legváratlanabb helyekről, rengeteg embertől érkezett segítség és adomány. Nagyon megható dolog volt az is, amikor az 1988-ban szerveződött Magyarországi Evangélikus Ifjúsági Szövetséggel építőtabort szerveztünk a templomhoz. Magyar és külföldi fiatalok hordták a vödröket meg talicskákat, dolgoztunk, amit lehetett. De szívügye volt ez mindenkinek. Siófok szörvényához tartozott Kötcsé, onnan is jöttek a presbiterek szabadidejükben segíteni. Nagyon sokat jelentett Patakiné Bucsky Mária, a pénztárosunk segítése. Mária néni hetven-hetvenöt évesen, már rég nyugdíjasan, magára vette azt a terhet, hogy az akkori egyházi keretek között azt az irdatlan mennyiségű számlát kezelje, amivel ez az építkezés járt. Nikl Péter építésvezető munkája is nagyon fontos volt, és nagyon jó munkásokat hozott Erdélyből és Kárpátaljáról. És kiemelnék még egy másik nyugdíjas lelkészt, Jakus Imrét. Ő költőember volt, és az alapkövetételre írt egy verset, aminek az volt a refrénje, hogy „Felépül-e? Bizony felépül!” Olyan szenvedélyesen mondta, hogy utána odament hozzá Makovecz, és megköszönte neki. Azt mondta, hogy a templomépítésnek ilyen hittel kell nekifogni.

► **Úgy tűnik, a bosszúságok szóra sem érdekesek ennyi segítség mellett.**

Természetesen sok bosszúsággal járt a kivitelezés, de Józsa Márton sokat építkezett már korábban: parókiát épített Cellődömlőn, Erdélyben, Kárpátalján, Munkácsra is építkezett. Fontosnak tartotta, hogy a munkafolyamatokat folyamatosan kísérje, minden rajta volt a szeme, és mindig időben jött a segítség, ha valami elakadt. Sokkal komolyabb akadály volt, hogy az építkezés idején még működött az Állami Egyházügyi Hivatal. Ők ugyan elfogadták, hogy templom kell, de minél kisebbet, minél egyszerűbbet akartak, húzták-halasztották az egészet, mindennél meg kellett küzdeni. De ez a küzdelem fantasztikusan összekovácsolta Marci bácsit és Makovecz Imrét.

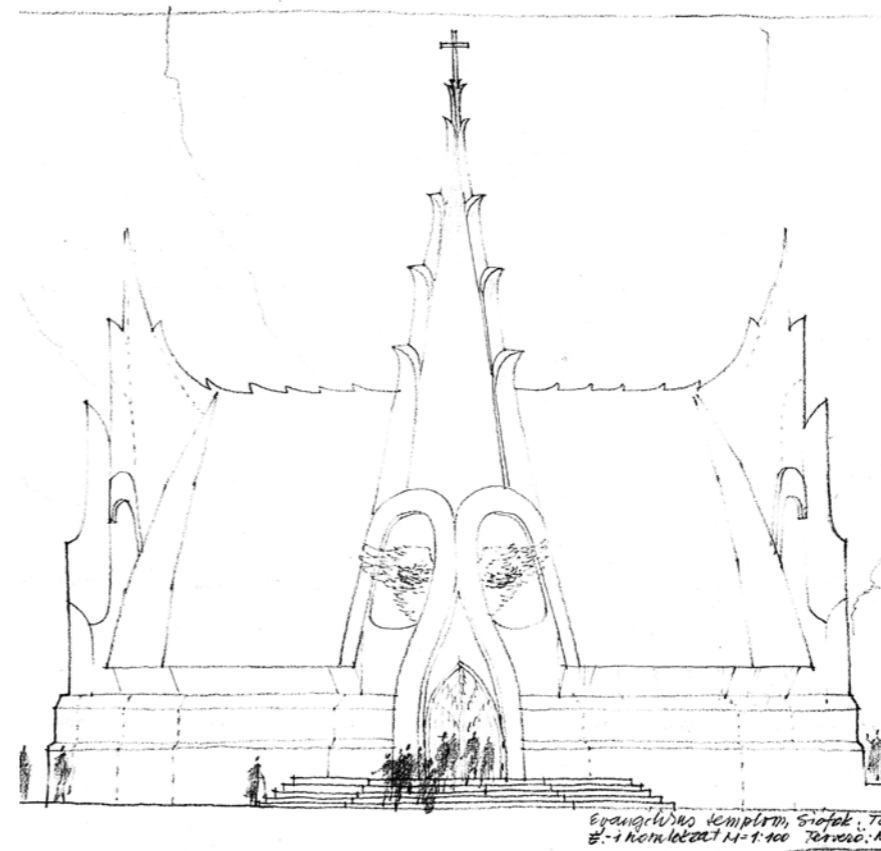
► **Amikor végül elkészült a templom, be tudta lakni a gyülekezetet?**

► **Akikkel a templomépítésről beszélgettem, mind azt mondták, hogy rendkívül áldott munka folyt, egymást nagyon jól értő emberekkel. A könyvben azonban számos nehézségről is szó esik a kivitelezéssel kapcsolatban. Önben milyen emlékek ragadtak meg a legjobban?**

Makovecz Imre több helyen elmondta, hogy ez a templom úgy épül, ahogy egy templomnak épülnie kell. Józsa Márton

csinált egy kis tábori oltárt, egyszerűen fából, amin mindig volt virág. És minden reggel, mielőtt megkezdődött a munka, Józsa Márton odavitte a munkásokat az oltárhoz, elmondott egy rövid imádságot, és elénekeltek egy éneket, aminek az a refrénje, hogy „Hozd idején segítséged, ó, Jézusom!”. Ez belső hitvallása is volt Marci bácsinak, hogy a segítség mindig idején érkezik, nem előbb és nem később. És va-

▲ Makovecz Imre vázlata

Hogyne. Már szinte a félkész templomba átment volna a gyülekezet, mert a régi épületnek, ahol az istentiszteleteket tartottuk, bele volt kalkulálva az eladási ára az építkezésbe. De arra is emlékszem, hogy milyen izgalmak voltak, hogy egyáltalán elkészül-e időre. Már ki volt tűzve a szentelés, de még sehohol nem voltak a bú-

torok. Marci bácsi szorongott, és telefonált Makovecznek, aki azt mondta, hogy ne izguljon, küldjön ki gyerekeket a mezőre, szedjenek mindenféle virágot, és borítsák virágba a templomot, ha nem jön meg a berendezés. Végül erre nem került sor, mert megérkezett a kamion – a kilencedik és egyben utolsó, amivel a finn faanyagok

jöttek –, és az utolsó éjszaka szerelték őket össze. Én levittem egy tévéstábot a szentelés előtti napon. Nagyon jellemző, hogy amikor meglátta őket Józsa Márton a régi házban, azt mondta: „De jó, hogy itt vannak, erős emberekre van szükségem, segítsenek áthozni a szobrot”². És akkor az operatőr, a rendező, összesen nyolc ember a hóna alá vette azt az irdatlanul nehéz szobrot, és átcipelték a templomba.

► **A felszentelés után Józsa Márton szolgált a templomban, vagy az építőmunkát követően megpihent?**

Még néhány évig ott maradt nyugdíjas lelkészként, de odakerült egy fiatal lelkész házaspár is³, az 1992-ben átadott gyülekezeti terem melletti paplaknak már ők voltak az első lakói. Aztán egy idő után elbúcsúztatták, mert Budapestre költözött egy szeretetotthonba. Nem sokkal később kaptam egy németországi ösztöndíjat, ekkor is ő vállalta el a helyettesítésemet, már a kőbányai gyülekezetben. De sokat hívták vissza Siófokra, és végül, bár eredetileg az édesanyja mellé szeretett volna temetkezni, az lett a végakarata, hogy Siófokon temessék el. Ott nyugszik 2000 óta.

▲ Józsa Márton lelkész

2 Péterfy László Feltámadott Krisztus-szobra.
3 Baranyay Csaba és Baranyayné Rohn Erzsébet.